

UDK 327(470:569.4)
Biblid 0543-3657, 76 (2025)
God. LXXVI, br. 1193, str. 123–142
Originalni naučni rad
Primljen: 2. 1. 2025.
Revidiran: 28. 2. 2025.
Prihvaćen: 15. 3. 2025.
doi: https://doi.org/10.18485/iipe_mp.2025.76.1193.6
CC BY-SA 4.0

Maša MIHAJLOVIĆ¹

Koncept balansiranog prijateljstva: odnosi Rusije i Izraela u kontekstu rata u Gazi

SAŽETAK

Rad istražuje kompleksnu dinamiku rusko-izraelskih odnosa kroz prizmu koncepta „balansiranog prijateljstva“, kao ključa za razumevanje njihovih savremenih odnosa, sa posebnim fokusom na pitanje uticaja rata u Gazi na ove odnose. Dinamika rusko-izraelskih odnosa ogleda se kroz sposobnost država da održavaju stabilne odnose, ali da, s druge strane, često balansiraju između sopstvenih ciljeva i osećaja uzajamnog priznavanja interesa. Ozbiljnost trenutne situacije, prouzrokovane ratom u Gazi, svakako je testirala granice ovog bilateralnog odnosa i redefinisala prioritete u njihovoj međusobnoj saradnji. Prvi deo rada analizira koncept prijateljstva u teoriji o međunarodnim odnosima primenjen na odnos Rusije i Izraela, osvetljavajući istorijske, ekonomske, društvene i bezbednosne aspekte koji su omogućili razvoj ovog specifičnog odnosa. Zatim, rad se osvrće na koncept balansiranja, ističući kako su suprotstavljeni regionalni interesi i različite savezničke mreže Rusije i Izraela doveli do razvoja odnosa koji kombinuju saradnju i rivalitet. U trećem delu istražuje se kako su događaji koji su usledili od početka rata u Gazi promenili dinamiku ovih odnosa, naglašavajući potrebu za jasnijim pozicioniranjem stavova dve države. Polazna pretpostavka rada jeste da je rat u Gazi imao negativan uticaj na rusko-izraelske odnose, što se manifestovalo u intenzivnijem balansiranju i

¹ Diplomirani politikolog za međunarodne poslove. Studentkinja master programa „Mir, bezbednost i razvoj“ na Fakultetu političkih nauka, Univerziteta u Beogradu. E-mail: masamb11@gmail.com, ORCID: 0009-0009-3928-4796.

Članak je nastao tokom Programa kratkoročnog volontiranja u Institutu za međunarodnu politiku i privredu 2024. godine, uz mentorsku podršku dr Vladimira Trapare, višeg naučnog saradnika.

potiskivanju elemenata prijateljstva. Aktuelno stanje na Bliskom istoku ukazuje na to da je regionalna nestabilnost, uz rastuće geopolitičke napetosti, redefinisala prioritete i strateške kalkulacije obe strane, čime se otvorilo pitanje održivosti njihovog balansirano prijateljstva. U tu svrhu, kvalitativnim metodološkim pristupom, prevashodno analizom diskursa, biće pregledani zvanični dokumenti dve države, izjave državnih zvaničnika, kao i javno dostupne informacije o rusko-izraelskim odnosima.

Ključne reči: Rusija, Izrael, rat u Gazi, koncept balansirano prijateljstva, Bliski istok.

The Concept of Balanced Friendship: Russia-Israel Relations in the Context of the Gaza War

SUMMARY

This paper examines the complex dynamics of Russia-Israel relations through the lens of the concept of "balanced friendship" as a key to understanding their contemporary relations, with a particular focus on the impact of the Gaza war on these relations. The dynamics of Russia-Israel relations reflect the ability of both states to maintain stable relations while often balancing between their own goals and mutual recognition of each other's interests. The seriousness of the current situation caused by the Gaza war has certainly tested the limits of this bilateral relationship and redefined the priorities of their cooperation. The first part of the paper analyses the concept of friendship in international relations theory, applied to the relationship between Russia and Israel, highlighting the historical, economic, social, and security aspects that enabled the development of this specific relationship. The paper then turns to the concept of balancing, emphasising how the conflicting regional interests and different allied networks of Russia and Israel have led to the development of relations that combine cooperation and rivalry. In the third part, the paper examines how events following the start of the Gaza war have altered the dynamics of these relations, emphasising the need for clearer positioning of the two states' stances. The paper's starting assumption is that the Gaza war has had a negative impact on Russia-Israel relations, manifesting in more intense balancing and suppression of the elements of friendship. The current situation in the Middle East indicates that regional instability, along with growing geopolitical tensions, has redefined the priorities and strategic calculations of both sides, raising questions about the sustainability of their balanced friendship. To this end, a qualitative methodological approach, primarily through discourse analysis, will be used to review official documents from both states, statements by state officials, and publicly available information on Russia-Israel relations.

Keywords: Russia, Israel, Gaza war, concept of balanced friendship, Middle East.

Uvod

Sovjetski Savez je bio među prvim državama koje su priznale uspostavljanje Države Izrael 1948. godine. Međutim, Moskva je u relativno kratkom periodu okrenula svoju politiku ka potpunoj podršci arapskim nacionalističkim režimima. Politika podržavanja izraelskih protivnika rezultirala je prekidom diplomatskih odnosa nakon Šestodnevnog rata 1967. godine, kada je Sovjetski Savez pružio podršku palestinskim pokretima u Zapadnoj obali i Gazi. Tek u oktobru 1991. godine, pred sam raspad Sovjetskog Saveza, odnosi sa Izraelom su formalno obnovljeni.

Od raspada Sovjetskog Saveza i osnivanja Ruske Federacije, Moskva je usmerila svoje napore ka vraćanju kredibiliteta na međunarodnoj sceni, nastojeći da ponovo potvrdi svoju ulogu relevantnog aktera u globalnim pitanjima. Povratak pozicije velike sile označava postojanje moći da utiče na ishode globalnih dešavanja. Bliski istok kao „bure baruta”, obeležen konstantno prisutnim konfliktima i težnjama velikih sila da uspostave regionalni mir, predstavlja povoljnu opciju za Rusiju da reafirmiše svoju ulogu velike sile na međunarodnoj sceni. Kao tradicionalna sfera interesa velikih sila, ovaj region pružio je priliku Rusiji da se prikaže kao neizostavan akter u ostvarivanju regionalne stabilnosti. U tom kontekstu, Rusija je težila neutralnom pozicioniranju i uspostavljanju uloge posrednika koji je sposoban da održava kompleksne, a često i kontradiktorne odnose sa različitim akterima u regionu.

Tokom predsedništva prvog predsednika Ruske Federacije Borisa Jeljcina (*Boris Yeltsin*), odnosi Rusije i Izraela bili su obeleženi kombinacijom saradnje i strateškog manevrisanja. Prvobitni strateški motivi Borisa Jeljcina bili su usmereni na ponovno uključivanje Rusije u proces ostvarivanja mira na Bliskom istoku, s ciljem ograničavanja uticaja Sjedinjenih Američkih Država i sprečavanja njihove dominacije u regionu.² Time je Rusija pokušala da ponudi alternativu američkom pristupu, naglašavajući svoju spremnost za dijalog sa svim stranama i ujedno demonstrirajući sopstvene diplomatske kapacitete kao faktor u rešavanju jednog od najznačajnijih konflikata na globalnom nivou. Rusija je učestvovala u važnim mirovnim inicijativama, poput Sporazuma iz Osla 1993. godine i mirovnog sporazuma između Izraela i Jordana 1994. godine, čime je potvrđivala svoj značaj u regionalnoj diplomatiji. Takođe, tadašnji ministar spoljnih poslova Ruske Federacije Jevgenij Primakov (*Yevgeny Primakov*) pokušavao je da posreduje između Izraela i Palestinaca, kao i između Izraela i Sirije, ukazujući na težnju Rusije da se prikaže kao ključni pomiritelj u regionu. Međutim, problem je predstavljao njegov pristup

² Robert O. Freedman, "Russia and Israel under Yeltsin", *Israel Studies*, Vol. 3, No. 1, 1998, 140–169.

pomirenju, s obzirom na njegovu pristrasnost prema arapskom svetu, nakon čega su se rusko-izraelski odnosi ponovo našli u senci.

Dolaskom Vladimira Putina (*Владимир Путин*) na vlast u Rusiji, paralelno dolazi do ubrzanog napretka rusko-izraelskih odnosa, naročito nakon Putinove prve posete Jerusalimu 2005. godine. Shodno tome, savremeni odnosi Rusije i Izraela zaista se mogu smatrati specifičnim, imajući u vidu da se pozitivni odnosi od tada održavaju, pa čak i napreduju, uprkos kontradiktornostima i različitim interesima u regionu. Balansirano prijateljstvo ove dve države predstavlja značajan predmet analize jer je ovakva vrsta odnosa presedan u globalnoj diplomatiji, gde sa različitim stavovima i saveznicima države ipak uspevaju da održe pozitivne odnose i ispune određene zajedničke interese.

Rusko-izraelski odnos, iako do sada nije značajno uticao na šire strateške pozicije i regionalnu dinamiku, ilustruje kako velike sile manevrišu u kompleksnom međunarodnom sistemu, odnosno prioritetizuju diplomatske odnose i ekonomske veze, prilagođavajući se različitim konfrontacijama. Postavlja se pitanje – da li trenutni rat u Gazi ima direktne posledice na dinamiku ovog bilateralnog odnosa, budući da Rusija pažljivo kalkuliše svoje političke stavove i aktivnosti kako bi izbegla pogoršanje ekonomski i politički značajnih odnosa sa Izraelom, ali i zadržala svoju poziciju u regionu.

Koncept prijateljstva u odnosima Rusije i Izraela

Pretpostavka od koje se polazi u konceptualnoj analizi jeste da se prijateljstvo između država ne može posmatrati kroz isti okvir kao i prijateljstvo između pojedinaca. Samim tim, analiza prijateljskih odnosa između država iziskuje pristup koji, s jedne strane, uzima u obzir istorijske i društvene veze, specifičnosti šireg geopolitičkog konteksta, kao i dinamiku moći i strateških interesa koji oblikuju te odnose.

Feliks Berenskoter (*Felix Berenskoetter*) posmatra prijateljstvo kao mehanizam kroz koji država može da stabilizuje svoju anksioznost, pružajući svojim prijateljima osećaj ontološke sigurnosti.³ U tom kontekstu, prijateljstvo se ne zasniva samo na praktičnim interesima, već i na dubljem osećaju sigurnosti i predvidljivosti u međusobnim odnosima. Države koje se ponašaju kao prijatelji nude jedna drugoj kontinuitet i sigurnost, a kroz normativna očekivanja i međusobnu percepciju oblikuju sopstveno ponašanje. Pojam ontološke sigurnosti, koji podrazumeva osećaj stabilnosti identiteta, direktno je povezan sa konstruktivističkim stavom da identiteti država nisu dati, već se formiraju kroz interakciju i prepoznatljive obrasce

³ Felix Berenskoetter & Yuri van Hoef, "Friendship and foreign policy", *Oxford Research Encyclopedia of Politics*, Vol. 1, 2017, 7.

ponašanja. Prijateljstvo, dakle, pomaže državama da smanje osećaj nesigurnosti tako što omogućava predvidljive odnose sa prijateljskim državama što, dalje, može uticati na stabilnost identiteta i uloge u međunarodnom sistemu.

U kontekstu odnosa Rusije i Izraela, koji se neretko percipiraju kao pragmatični, postoji element međusobnog razumevanja i priznanja koji može biti povezan sa konceptom prijateljstva kako ga definiše Berenskoter. Ukoliko prihvatimo faktor stabilizacije anksioznosti kao prisutan u ovim odnosima, Rusija kroz svoje odnose sa Izraelom može tražiti način da stabilizuje svoju poziciju u regionu, istovremeno afirmišući svoj identitet velike sile i vraćajući status koji joj omogućava značajniji uticaj u globalnoj politici. S druge strane, prijateljski odnos sa Rusijom omogućava Izraelu da upravlja rizicima koji proizilaze iz ruske podrške njegovim protivnicima, posebno u kontekstu njenih odnosa sa Iranom i Sirijom, dok istovremeno, obezbeđuje diplomatski kanal za očuvanje sopstvenih interesa.

U teoriji o međunarodnim odnosima, koncept prijateljstva može se sagledati kroz prisustvo utilitarističkih i normativističkih elemenata.⁴ Utilitaristički elementi u prijateljstvu odnose se na koristi i relativne dobitke koji se mogu ostvariti u određenom odnosu. Takođe, utilitaristička perspektiva promatranja prijateljstva bliska je realističkim teorijama koje ističu da države održavaju prijateljske odnose sa pojedinim državama kako bi maksimizirale svoje interese poput bezbednosti, ekonomske dobrobiti ili regionalne stabilnosti.

Sa druge strane, normativistički elementi prijateljstva predstavljaju izraz zajedničkih vrednosti, naglašavajući društvene determinante i elemente saradnje poput međusobnog poštovanja i uzajamne podrške. Takođe, normativističke komponente uključuju zajedničku istoriju, naglašavajući da se država ponaša prema prijatelju drugačije nego prema neutralnoj ili neprijateljskoj državi upravo zbog tih konstruisanih značenja.

U osnovi rusko-izraelskih odnosa leže utilitarističke komponente prijateljstva, što upućuje na održavanje odnosa koji su pre svega pragmatični i zasnovani na maksimiziranju obostranih koristi. Naime, interesi poput bezbednosti, stabilnosti, razvoja i ekonomskih koristi su najznačajnije determinante koje oblikuju ovaj odnos.

Iz ugla Rusije, Bliski istok predstavlja prostor za sprovođenje njene realpolitik strategije u međunarodnoj trci za uticaj, a odnos sa Izraelom se, između ostalog, koristi kao metod prodiranja na region. Postoji nekoliko aspekata interesa koje Rusija nastoji da ostvari putem održavanja pozitivnih odnosa sa Izraelom. Pre svega, Rusija teži jačanju svog geopolitičkog uticaja i reafirmisanju statusa velike sile kroz

⁴ Ibid., 4.

suprotstavljanje zapadnom prisustvu u regionu i kroz obezbeđivanje sopstvene pozicije kao ključnog posrednika u bliskoistočnim pitanjima.

Paralelno održavanje bliskih odnosa sa Izraelom i drugim bliskoistočnim državama poput Irana i Sirije, omogućava Rusiji da predstavi alternativu zapadnoj hegemoniji, koja se neretko optužuje za pristrasnost i naklonjenost izraelskoj strani u konfliktima, doprinoseći postepenom razbijanju unipolarnog momenta na Bliskom istoku. Rusija je uspjela da osigura svoju poziciju u regionu kroz aktivno posredovanje u brojnim krizama, samostalno, ali i kao članica međunarodnog Bliskoistočnog kvarteta.⁵ Takođe, uspešno je izgradila sopstvenu mrežu podrške zahvaljujući sposobnosti da komunicira sa svim relevantnim akterima u regionu, bez obzira na njihove međusobne tenzije.

Druga utilitaristička komponenta koja čini odnos sa Izraelom značajnim za Rusiju, jesu trgovinska razmena i ekonomska korist koju Rusija ostvaruje u ovom odnosu. Prihod od bilateralne trgovine doprinosi ruskoj ekonomiji i njenom ekonomskom opstanku u uslovima ograničenog pristupa zapadnim tržištima, a Izrael igra važnu ulogu u podršci ruskom energetsom sektoru, kupujući velike količine ruske nafte. Takođe, nakon aneksije Krima 2014. godine i uvođenja sankcija Rusiji od strane Sjedinjenih Američkih Država i Evropske unije, Rusija je doživela pad uvoza u brojnim sektorima, posebno u prehrambenoj industriji. U tim okolnostima, Izrael ne podržavajući sankcije, postao je jedan od najznačajnijih izvoznika prehrambenih proizvoda u Rusiju. Ova saradnja je omogućila Rusiji da u velikoj meri ublaži efekte zapadnih sankcija u sektoru hrane, dok je Izraelu otvorila značajno tržište za izvoz poljoprivrednih proizvoda, naročito svežeg voća, mesa i mlečnih proizvoda.

Osim nafte i prehrambenih proizvoda, trgovinska razmena obuhvata i saradnju u sektoru visokih tehnologija i odbrambenih sistema. Izrael se smatra svetskom supersilom u oblasti vojne tehnologije, a njegova inovativna tehnologija predstavlja atraktivnu komponentu za Rusiju u cilju modernizacije sopstvenih industrijskih kapaciteta. Jedan od najvažnijih aspekata ove saradnje jeste kontinuirana kupovina dronova, koja traje više od decenije, a koja je omogućila Rusiji da unapredi svoju vojnu industriju. Dokaz uspešne saradnje jeste ugovor u vrednosti od 400 miliona dolara između Izraelske vazduhoplovne industrije i ruskog državnog preduzeća Oboromprom, koji je doveo do proizvodnje naprednih špijunskih dronova.⁶ Takođe, Rusija prepoznaje Izrael kao

⁵ Bliskoistočni kvartet predstavlja međunarodnu ad hoc grupu uključenu u posredovanje u izraelsko-palestinskom mirovnom procesu, osnovanu u Madridu 2002. godine. Bliskoistočni kvartet čine Ujedinjene nacije, Sjedinjene Američke Države, Evropska unija i Rusija.

⁶ Megan Bailey, "A Strategic Alliance: An Exploration of Israeli Russian Relations", *Independent Study Project Collection* 1985, 2014, 26.

predvodnika u oblasti svemirske tehnologije, posebno ističući izraelske inovacije u smanjenju veličine i težine satelita. Ovo priznanje je rezultiralo potpisivanjem sporazuma o saradnji u oblasti svemira između dve zemlje 2011. godine, koji obuhvata oblasti kao što su astrofizička istraživanja, svemirska biologija, navigacioni sateliti i usluge lansiranja.⁷ Dok izraelski napredak naglašava njegovu nezavisnost i inovativnost, ruski interes za ove tehnologije ukazuje na saradnju u kom prepoznaje i koristi prednosti izraelskih postignuća.

Treći značajan aspekt ruskog interesa za održavanje prijateljskih odnosa sa Izraelom leži u zajedničkom tvrdokornom stavu prema terorizmu, predstavljajući narednu normativističku komponentu.⁸ Dolaskom Vladimira Putina na vlast, borba protiv terorizma postala je jedan od glavnih prioriteta ruske administracije, naročito zbog postojanja straha od širenja džihadizma iz Čečenije. U istom periodu kada izbija Drugi čečenski rat 1999. godine, dolazi do jačanja talibana u Avganistanu i širenja uticaja Al Kaide u bliskoistočnom regionu. Nova ruska administracija prepoznala je veze između arapskih džihadista i terorističkih grupa na Kavkazu.⁹ U tom kontekstu, Izrael, koji se dugo suočava sa pretnjama terorističkih organizacija, deli sličan stav sa Rusijom u pogledu potrebe za odlučnim delovanjem protiv ekstremizma. Zajednička osetljivost na terorizam postala je osnova za izgradnju određenog stepena poverenja između dve države. Shodno tome, Izrael je podržao ruske akcije u Čečeniji uprkos osudama zapada, što je bilo značajno za legitimitet ruske borbe protiv islamskih ekstremista u očima međunarodne zajednice. Istovremeno, ova saradnja omogućila je uspostavljanje zajedničkog jezika u bezbednosnim pitanjima i pružanje zajedničkog otpora prema širenju terorističkih mreža.

Iz perspektive Izraela, održavanje prijateljskih odnosa sa Rusijom značajno je iz nekoliko razloga, od kojih jedan od najvažnijih leži u imigraciji ruskih Jevreja u Izrael. Istorijska veza između Rusije i Izraela, preciznije između Rusije i jevrejskog naroda, datira mnogo pre uspostavljanja Države Izrael 1948. godine. Njihova povezanost ogleda se u dugom istorijskom prisustvu jevrejske dijaspe na teritoriji tadašnjeg ruskog carstva, a kasnije i Sovjetskog Saveza, gde je živela velika jevrejska zajednica – Aškenazi. Po osnivanju Države Izrael, usledila je prva masovna

⁷ *Israel and Russia Sign Space Cooperation Agreement*, Prime Minister's Office, <https://www.gov.il/en/pages/spokeheskem270311>, 23/10/2024.

⁸ Vitaly Naumkin, "Common Interests and Differences in the Changing Middle East", in: *Russia and Israel in the Changing Middle East*, Zvi Magen & Vitaly Naumkin (eds.), Institute for National Security Studies, Tel Aviv, 2013, 23–25.

⁹ Spyridon N. Litsas, "Russian Foreign Policy in the Middle East under Putin: Can Bears Walk in the Desert?", in: *Conflict and Diplomacy in the Middle East*, Yannis A. Stivachtis (ed.), Bristol, E-International Relations Publishing, 2018, 64–77.

emigracija Jevreja sa sovjetskog prostora, kada je više od milion sovjetskih Jevreja emigriralo u Izrael, čineći jedan od najvećih migracionih talasa u istoriji zemlje.¹⁰ Drugi talas migracije usledio je nakon raspada Sovjetskog Saveza i ponovnog uspostavljanja diplomatskih odnosa, kada je veliki broj Jevreja napustio bivše sovjetske republike i nastanio se u Izraelu, od kojih su mnogi govorili ruski jezik i održavali kulturne i društvene veze sa svojim ruskim poreklom. Takođe, na ovaj migracioni talas uticala je odluka Rusije 1996. godine da dozvoli jevrejskoj agenciji da radi unutar njenih granica kako bi olakšala imigraciju Jevreja u Izrael, prvenstveno kroz obrazovne napore.¹¹ Ovakvo delovanje rezultiralo je stalnim prilivom imigranata, doprinoseći rastu i razvoju Izraela, ali i formiranjem jedne od najvećih etničkih manjina u Izraelu – ruskojezične zajednice.¹² Ova zajednica je značajno oblikovala politički, društveni i kulturni pejzaž Izraela, ali i postala značajna determinanta budućih odnosa između Rusije i Izraela. Uzimajući u obzir činjenicu da skoro jednu petinu izraelskog stanovništva čine Jevreji ruskog porekla, demografski faktor poprilično utiče na oprezno donošenje odluka, pri čemu se doprinosi zadovoljstvu ovog značajnog segmenta stanovništva i na taj način unapređuje unutrašnja politička i društvena stabilnost.

Drugo, trgovinska saradnja sa Rusijom značajno doprinosi obezbeđivanju energetske bezbednosti Izraela, pre svega kroz snabdevanje Izraela sirovom naftom. Izrael, kao zemlja koja ne raspolaže velikim rezervama prirodnih resursa, zavisna je od uvoza energenata kako bi osigurala svoj dalji ekonomski i industrijski razvoj, ali i kako bi održala visoki životni standard za svoje stanovništvo. Pored uvoza nafte, Rusija predstavlja i strateškog partnera Izraela investiranjem u izraelski tečni gas.¹³ Takođe, već pomenute trgovinske koristi koje Rusija ostvaruje u okviru bilateralnih odnosa, od izrazitog su značaja i za Izrael. Rast izvoza prehrambenih proizvoda nakon aneksije Krima, dodatno je dobio na značaju tokom rata u Ukrajini. Odluka Izraela da se ne pridruži zapadnom konsenzusu upućivanja sankcija protiv Rusije, omogućila je nastavak i proširenje trgovinske razmene između dve zemlje, istovremeno doprinoseći izraelskoj ekonomskoj stabilnosti.

Treći aspekt težnje Izraela za održavanjem prijateljskih odnosa sa Rusijom odnosi se na koristi koje može ostvariti u kontekstu rešavanja

¹⁰ Noah Lewin-Epstein & Yinon Cohen, "Ethnic origin and identity in the Jewish population of Israel", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 45, No. 11, 2018, 2118–2137.

¹¹ Megan Bailey, "A Strategic Alliance: An Exploration of Israeli Russian Relations", 15.

¹² Larissa Remennick, *Russian Jews on Three Continents: Identity, Integration and Conflict*, Routledge, New York, 2018, 13–52.

¹³ Dmitry Maryasis "Participation of Russian Energy Companies in the Development of Israel's Natural Gas Discoveries", in: *Conflict and Diplomacy in the Middle East*, Yannis A. Stivachtis (ed.), Bristol, E-International Relations Publishing, 2018, 93–102.

bliskoistočnih konflikata. Iako Izrael izražava zabrinutost zbog bliskih veza Rusije sa Iranom na Bliskom istoku, takođe se nada da bi njihov savez mogao da utiče na neutralniji stav Rusije ukoliko nastavi sa učestvovanjem u procesu pomirenja i stabilizacije u tom regionu. Tradicionalan uticaj koji Rusija ostvaruje u Siriji i u Iranu može doprineti ograničavanju njihovog delovanja, čime se stvara određena diplomatska ravnoteža. Nasuprot tome što Izrael uživa značajnu podršku od strane SAD i svojih zapadnih saveznika, bliski kontakti sa Rusijom omogućavali su da deluje kao nezavisan akter, izbegavajući prekomerni pritisak sa svih strana. Ovakva diplomatska ravnoteža proširuje manevarske sposobnosti Izraela na međunarodnoj sceni, čime ojačava njegovu poziciju i fleksibilnost u ostvarivanju sopstvenih interesa.

Koncept balansiranja u odnosima Rusije i Izraela

Sa rastućim uticajem sila u usponu i sve izraženijom multipolarizacijom sveta, globalni odnosi postaju sve kompleksniji, zahtevajući preciznija objašnjenja od pojednostavljenih distinkcija poput one koju pravi Arnold Wolfers (*Arnold Wolfers*) na „prijateljstvo” ili „neprijateljstvo” u međunarodnim odnosima.¹⁴ Globalizacija odnosa, koja osnažuje međusobnu povezanost država i povećava njihovu političku i ekonomsku zavisnost, dovodi do novih izazova u diplomatiji. Države se sve češće opredeljuju za saradnju, iako im se interesi često razlikuju, pa čak i suprotstavljaju. Ovakva dinamika odnosa zahteva od država da, uz diverzifikaciju partnerstava, razvijaju fleksibilnije strategije u kojima balansiraju između saradnje i rivalstva.

Konceptom balansiranja u odnosima objašnjava se ograničena relevantnost razlika u idejama, identitetima i odnosima sa drugim državama, predstavljajući varijable značajne u međunarodnim odnosima, ali koje se ipak neretko zanemaruju radi ostvarivanja dugoročnih interesa i osećaja stabilnosti. Takođe, ovaj koncept podrazumeva uspostavljanje bliskih odnosa između dve države bez formalnog savezništva ili potpune zavisnosti. Balansiranje u odnosima temelji se na dinamici međusobnog poverenja i prilagođavanja, pri čemu su veze dovoljno čvrste da prevaziđu okvire klasičnih političko-vojnih saveza, ali istovremeno dovoljno fleksibilne da omogućavaju zadržavanje različitih stavova i donošenje nezavisnih odluka. Shodno tome, odnos između Rusije i Izraela predstavlja odraz složenosti moderne geopolitike, u kojoj tradicionalni savezi više nisu jedina osovina oko koje se odvijaju međunarodni odnosi. Umesto toga, prisutno je situaciono partnerstvo, u kojem zemlje poput

¹⁴ Arnold Wolfers, *Discord and Collaboration: Essays on International Politics*, The Johns Hopkins Press, Baltimore, 1962, 25–35.

Rusije i Izraela nalaze zajedničke interese i međusobnu podršku, uprkos suprotstavljenosti na drugim frontovima.

Razlog zašto Rusija i Izrael posežu za balansiranjem u odnosima, kao i zašto se njihov odnos ne može smatrati čistim prijateljstvom, leži u nekoliko suprotstavljenih interesa koji destabilizuju potpunu saradnju dve države, što neretko iziskuje balansiran međusobni pristup. Ova pragmatična strategija balansiranja omogućava obema zemljama da maksimiziraju svoje strateške ciljeve, izbegavajući potencijalno destruktivne konfrontacije. Balansiranje u odnosima Rusije i Izraela odvija se na dva nivoa.

Sa jedne strane, Rusija balansira svoje političke stavove, odluke i aktivnosti između svrstavanja uz pojedine bliskoistočne države i svrstavanja uz Izrael. Shodno odnosima sa Izraelom, najveća prepreka jeste rusko partnerstvo sa Iranom i Sirijom. Prvo, Moskva podržava razvoj iranskog nuklearnog programa, konstantno ističući značaj ovog projekta za rusku industriju nuklearne energije. Naime, neke od ruskih kompanija bile su uključene u izvođenje radova na izgradnji iranskog nuklearnog reaktora u Bušehru.¹⁵ Nasuprot tome, iranske nuklearne ambicije predstavljaju direktnu pretnju bezbednosti Izraela uzimajući u obzir regionalna trvenja između Irana i Izraela.

Drugo, rusko vojno uplitanje u Siriji, koje je počelo 2015. godine, izazvalo je značajnu zabrinutost Izraela koja proizilazi iz bliskih veza Rusije sa režimom Bašar al-Asada (*Bashar al-Assad*) u Siriji i mogućnosti Irana da poveća svoj uticaj u Siriji, u neposrednoj blizini izraelskoj granici. Iako je Rusija sarađivala sa Izraelom u nekim bezbednosnim pitanjima, poput koordinacije vazdušnih napada kako bi se izbegli sukobi između njihovih snaga, ona takođe daje prioritet svojim dugogodišnjim saveznicima.

Treća tačka razmimoilaženja u odnosima jesu različiti stavovi Rusije i Izraela po pitanju rešavanja izraelsko-palestinskog sukoba, koja je još naglašenija od otpočinjanja rata u Gazi. Rusija se zalaže za formiranje nezavisne palestinske države u okviru granica koje su dogovorene 1967. godine, sa Istočnim Jerusalimom kao glavnim gradom, koja bi koegzistirala sa Izraelom u miru. Takođe, redovno podseća na važnost primene Rezolucije 181 Ujedinjenih nacija iz 1948. godine kao temelja za rešavanje palestinskog pitanja, što Izrael uporno odbacuje kao moguće rešenje.¹⁶

Sa druge strane, Izrael balansira na osi održavanja pozitivnih bilateralnih odnosa između dve velike sile – Sjedinjenih Američkih Država i Rusije – koje se međusobno takmiče u trci za ostvarivanje premoći na Bliskom istoku. Ovaj strateški pristup Izraela proizilazi iz činjenice da, iako nije u potpunosti regionalna sila sa kapacitetom da samostalno oblikuje

¹⁵ Mark N. Katz, "Putin's pro-Israel policy", *Middle East Quarterly*, Vol. 12, No. 1, 2005, <https://www.meforum.org/middle-east-quarterly/putins-pro-israel-policy>, 23/10/2024.

¹⁶ "Resolution 181 (1947)", General Assembly of the United Nations, 29 November 1947.

regionalni sistem u pretežno arapskom okruženju, ipak poseduje značajnu moć da odbrani svoje interese kroz balansiranje diplomatskih odnosa, osiguravajući potporu svojim interesima i od strane SAD i Rusije. Gotovo od uspostavljanja izraelske države, Sjedinjene Američke Države deluju kao njegov ključni saveznik i zaštitnik, pružajući sveobuhvatnu podršku na vojnom, političkom i ekonomskom planu. Ova podrška ogleda se ne samo u jačanju izraelskih kapaciteta na unutrašnjem nivou, već i u zastupanju njegovih interesa na međunarodnoj sceni, posebno kroz odbranu izraelskih stavova u Savetu bezbednosti Ujedinjenih nacija. Kako se ističe na zvaničnom sajtu Stejt Departmenta (*State Department*) Sjedinjenih Američkih Država, Izraelci i Amerikanci su ujedinjeni zajedničkom posvećenošću demokratiji, ekonomskom prosperitetu i regionalnoj stabilnosti, dok je „Izrael veliki partner Sjedinjenim Američkim Državama i Izrael nema većeg prijatelja od Sjedinjenih Američkih Država”.¹⁷

Kroz različite sporazume o saradnji, SAD su pomogle Izraelu da se razvije u oblastima poput civilnog vazduhoplovstva, javnog zdravlja, obnovljive energije, saradnje u svemiru i transportu. Međutim, ključni aspekt saradnje jeste opsežna vojna podrška koju Izrael dobija, pri čemu su SAD glavni izvor stranog vojnog finansiranja i snabdevanja naprednom vojnom opremom. Izrael i SAD potpisali su dugoročni sporazum, uspostavljen tokom administracije Baraka Obame (*Barack Obama*), koji predviđa da Izrael svake godine dobija 3,8 milijardi dolara za vojnu pomoć.¹⁸ Većina tih sredstava mora biti utrošena na kupovinu oružja od američkih kompanija, čime SAD ne samo da pomaže Izraelu već i osigurava stalnu ekonomsku i stratešku povezanost sa velikim proizvođačima oružja. Samim tim, Izrael je jedan od najvećih korisnika američkog vojnog oružja, a većina tih sredstava koristi se za kupovinu oružja od američkih vojnih proizvođača poput *Boeinga*, *Lockheed Martina*, *RTX*, *Northrop Grumman* i drugih.¹⁹ Primera radi, američka kompanija Boing (*Boeing*), sve više se oslanja na izraelske narudžbine kako bi kompenzovala gubitke u svojim komercijalnim sektorima, posebno u proizvodnji civilnih aviona. Boing je tokom 2023. godine isporučio Izraelu preko 1.000 malih dijametralnih bombi i 1.800 *JDAM* kitova za precizno navođenje bombi, što svedoči stalnom izvoru prihoda koji američki

¹⁷ *U.S. Relations With Israel*, U.S. Department of State, <https://www.state.gov/u-s-relations-with-israel/>, 7/11/2024.

¹⁸ *Fact Sheet: Memorandum of Understanding Reached with Israel*, The White House, Office of the Press Secretary, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/09/14/fact-sheet-memorandum-understanding-reached-israel>, 7/11/2024.

¹⁹ *United States Spending on Israel's Military Operations and Related U.S. Operations in the Region October 7, 2023 – September 30, 2024*, Watson Institute for International & Public Affairs, https://watson.brown.edu/costsofwar/files/cow/imce/papers/2023/2024/Costs%20of%20War_US%20Support%20Since%20Oct%202023%20FINAL%20v2.pdf, 10/11/2024.

proizvođači oružja ostvaruju kroz ovu saradnju.²⁰ Prema Zakonu o kvalifikovanoj vojnoj ekspanziji (QME) iz 2012. godine, Izrael je postavljen kao primarni partner u regionalnoj sigurnosti, obezbeđujući da američke isporuke oružja Izraelu budu prioritetne, i da se ne naruši njegova vojna superiornost u odnosu na druge zemlje Bliskog istoka.²¹ Samim tim, F-35 borbeni avioni, koji su među najmodernijim vojnim platformama, pružaju Izraelu značajnu prednost u regionu. Ovo partnerstvo je značajno doprinosilo vojnom jačanju Izraela, što je samim time i dovelo do učvršćivanja njegove pozicije kao regionalne sile i osiguralo odbranu njegovih interesa.

Navedene situacije, u kojima je prijateljstvo Rusije i Izraela stavljeno na test, prevaziđene su mehanizmima koje Čen Kerčer (*Chen Kertcher*) naziva normativnim i strukturalnim načinima održavanja odnosa. Prema Kerčeru, normativni mehanizmi predstavljaju redovne prakse koje se koriste najčešće na formalnom nivou u vidu regularnih sastanaka lidera država, javnih izjava, izgradnje zajedničkog identiteta i sećanja, kao i javnih gestova upućivanja podrške.²² Samim tim, jedan od najznačajnijih elemenata odnosa i razloga uspešnosti balansiranja jeste idiosinkratički faktor, odnosno odnos između predsednika Ruske Federacije Vladimira Putina i premijera Države Izrael Benjamina Netanjahua (*Benjamin Netanyahu*). Lideri Rusije i Izraela održavaju bliske i dinamične odnose gotovo čitavu deceniju. Jedan od centralnih elemenata ovog odnosa jeste obostrano prepoznavanje snažnog liderstva, koje se ogleda u čestom i intenzivnom dijalogu. Čak ni ruska vojna intervencija u Siriji, koja je mogla potencijalno da ugrozi njihove odnose, nije narušila ovu blisku saradnju. Osim političkog dijaloga, odnosi dve zemlje dodatno su učvršćeni kroz podsećanje na snažne kulturne veze, zajedničke vrednosti i istorijsku povezanost. Naglasak se stavlja na stradanja i iskušenja kroz koje je prolazilo rusko i jevrejsko društvo tokom Drugog svetskog rata, što postavlja čvrst temelj za međusobno razumevanje. Ova kombinacija lične diplomatije i kolektivnog sećanja postala je kamen temeljac odnosa Rusije i Izraela, omogućavajući im da prevaziđu potencijalne izazove i zadrže stabilan kurs saradnje.

Među strukturalnim načinima održavanja odnosa Kerčer podrazumeva delovanje u cilju sprečavanja konflikata, odnosno koordinaciju aktivnosti kako se ne bi urušili odnosi. Do koordinisanja međusobnih ciljeva došlo je nakon vojnog intervenisanja Rusije u Siriji 2015. godine. Izrael je nastojao da

²⁰ Ibid.

²¹ *United States-Israel Enhanced Security Cooperation Act of 2012*, Congress, <https://www.congress.gov/112/statute/STATUTE-126/Pg1146.pdf>, 10/11/2024.

²² Chen Kertcher & Dima Course, "The Practice of Friendship Balancing: Russia-Israel Relations, 2015 to 2021", *Middle East Policy*, Wiley Periodicals LLC, Vol. 31, No. 2, 2024. 67–82.

zadrži mogućnost za sprovođenje vazdušnih napada, posebno na ciljeve povezane sa vojnim prisustvom Irana i Hezbolaha, dok je Rusija težila da osigura efikasnost sopstvenih vojnih operacija, da zaštiti svoje jedinice i očuva savezništvo sa sirijskim režimom Bašara al-Asada.²³ Bez obzira na suprotstavljene ciljeve, dve strane uspješno su izbegle dekonstrukciju međusobnih odnosa tako što je Izrael davao Rusiji poverljive informacije o predstojećim napadima u blizini ruskih položaja, pri čemu Rusija nije interpretirala te napade kao pretnju sopstvenim interesima.

Može se zaključiti da su Rusija i Izrael, zahvaljujući efikasnim mehanizmima i dosadašnjem strateškom balansiranju, uspevale da očuvaju prijateljske odnose tokom izazovnih perioda. Ipak, postavlja se pitanje da li su isti ti mehanizmi bili dovoljni da održe stabilnost odnosa od početka rata u Gazi, kada su razlike između stavova ovih država postale upadljivije. Štaviše, pitanje jeste u kojoj meri su uopšte nastojale da posegnu za ovim mehanizmima i koliko im je balansirani prijateljski odnos predstavljao značaj. Na dinamiku njihovih odnosa dodatno utiču ograničene mogućnosti delovanja Rusije, uslovljene iscrpljujućim ratom u Ukrajini, i intenzivna međunarodna kritika sa kojom se Izrael suočava zbog svojih poteza u Gazi. U tom kontekstu, neophodno je analizirati da li su posledice prouzrokovane ratom u Gazi, kako na regionalnu stabilnost tako i na globalni imidž obe države, nadmašile kapacitet bilateralnih odnosa Rusije i Izraela da prevaziđu ovakav izazov.

Odnosi Rusije i Izraela od početka rata u Gazi

Rat u Gazi, zvanično započet napadom Hamasa na Izrael 7. oktobra 2023. godine, izazvao je jednu od najvećih međunarodnih kriza u 21. veku koja je pokrenula podele među velikim silama, primoravajući ih da se jasno pozicioniraju u odnosu na konflikt. Samo pet dana nakon napada, državni sekretar Sjedinjenih Američkih Država Entoni Blinken (*Antony Blinken*) posetio je Izrael kako bi izrazio solidarnost sa Državom Izrael, istovremeno pozivajući na sprečavanje širenja sukoba na druge zemlje u regionu.²⁴ Brz diplomatski odgovor američkog rukovodstva predstavlja jasan signal da SAD ne samo da stoji uz svog bliskog, dugogodišnjeg saveznika, već i da je spreman da aktivno učestvuje u oblikovanju budućih događaja u regionu.²⁵ Reputacija SAD kao primarnog posrednika na

²³ Larry Hanauer, "Israel's Interests and Options in Syria", RAND Corporation, 2016, 5.

²⁴ Secretary Antony J. Blinken and Israeli Prime Minister Benjamin Netanyahu After Their Meeting, U.S. Department of State, <https://www.state.gov/secretary-antony-j-blinken-and-israeli-prime-minister-benjamin-netanyahu-after-their-meeting-2/>, 10/11/2024.

²⁵ Secretary Blinken's Travel to Israel and Jordan, U.S. Embassy in Israel, <https://il.usembassy.gov/secretary-blinkens-travel-to-israel-and-jordan/>, 10/11/2024.

Bliskom istoku, dovedena je u pitanje zbog nepokolebljive podrške koju pruža Izraelu, zanemarujući njegove aktivnosti u pojasu Gaze. S druge strane, neposredno nakon napada, Rusija je nastojala da zadrži ambivalentniji stav izbegavajući direktno zauzimanje strana u sukobu. Naime, portparolka Ministarstva spoljnih poslova Rusije Marija Zaharova (*Maria Zakharova*), istakla je zvaničan politički stav Rusije da je neophodan hitan prekid vatre, sprečavanje humanitarne krize, kao i da je rešenje sukoba moguće naći jedino diplomatskim putem.²⁶

Od izbijanja rata u Gazi prepoznaje se nekoliko izazova sa kojima je suočeno balansirano prijateljstvo Rusije i Izraela. Pre svega, Rusija je od samog početka pristupila sukobu oportunistički, posmatrajući sukob kao priliku za ostvarivanje sopstvenih geopolitičkih interesa. Rat je doprineo preusmeravanju globalne pažnje sa rata u Ukrajini na dešavanja na Bliskom istoku. Ovaj strateški pomak uticao je ne samo na medijsku i javnu percepciju, već i na redistribuciju političke pažnje i resursa međunarodnih aktera. Podrška palestinskom narodu predstavlja se kao centralni instrument ruske strategije u pridobijanju simpatija Globalnog juga, naročito u kampanji delegitimizacije uloge Zapada koju Rusija aktivno vodi, optužujući Sjedinjene Američke Države za izazivanje globalnih konflikata. U prilog tome stoji predlog nacrtu rezolucije u Savetu bezbednosti Ujedinjenih nacija na inicijativu Rusije kojima se poziva na humanitarni prekid vatre.²⁷ Ovaj dokument je izbegavao političke insinuacije i otvoreno pozicioniranje prema stranama u sukobu, čime je Moskva želela da olakša usvajanje rezolucije. Međutim, rezolucija je odbijena zbog protivljenja SAD, Francuske i Velike Britanije, što je omogućilo Moskvi da odgovornost za neuspeh mirovnih inicijativa pripiše Zapadu. Takođe, instrumentalizacija rata u svrhu potiskivanja Ukrajine iz prvog plana globalnog političkog diskursa, odrazila se i na tok podrške SAD koja je bila primarno usmerena na Ukrajinu. Fokus Kongresa SAD na rat u Gazi, otežao je obezbeđivanje finansijskih sredstava za nastavak pomoći Ukrajini, čime su stvorene povoljnije okolnosti za Rusiju u ukrajinskom sukobu, omogućavajući joj da u manjoj meri oseća pritisak sa Zapada. Shodno navedenom, percepcija da Rusija koristi bliskoistočni konflikt primarno za ostvarivanje svojih geopolitičkih ciljeva, umesto za angažman u rešavanju sukoba, značajno je narušilo poverenje i oslabilo prijateljski ton u bilateralnim odnosima sa Izraelom.

Drugi značajan izazov u odnosima Rusije i Izraela proizilazi iz sve izraženije i otvorenije ruske podrške palestinskom narodu. Palestinsko pitanje, godinama potisnuto na margine globalne diplomatije, uključujući i

²⁶ *Comment by Foreign Ministry Spokeswoman Maria Zakharova on the sharp escalation of the Palestinian-Israeli conflict*, The Ministry of the Foreign Affairs of the Russian Federation, https://mid.ru/en/foreign_policy/news/1907962/, 10/11/2024.

²⁷ *Security Council rejects Russian resolution on Gaza*, United Nations, <https://news.un.org/en/story/2023/10/1142427>, 10/11/2024.

period kreiranja Abrahamovih sporazuma 2020. godine koji su bili predstavljeni kao korak ka novom bliskoistočnom poretku, dobilo je novu dimenziju vraćajući se u središte međunarodne agende. Ovaj zaokret usledio je nakon eskalacije rata, intenzivnih operacija izraelske vojske u Gazi i pojačane represije na Zapadnoj obali.²⁸ Shodno tome, Rusija koristi priliku da se nametne kao glas podrške Palestincima uz sve češće osude kolektivnog kažnjavanja palestinskog naroda u izraelskim vojnim operacijama što joj je, uzgred, omogućilo i da polarizuje međunarodnu zajednicu u kontekstu svoje šire geopolitičke borbe sa Zapadom. Ovakav narativ Izrael percipira kao neprijateljski gest, naročito u svetlu činjenice da Rusija nikada nije označila Hamas kao terorističku organizaciju. Nakon početka neprijateljstava, spekulacije o prisustvu Hamasa u Moskvi i o tome koliko je Rusija bila upoznata sa planovima za napad, izazvale su sumnje i pitanja u vezi sa intenzitetom kontakata između Rusije i Hamasa, uključujući nesigurnosti u vezi sa tvrdnjama o finansijskoj podršci Hamasa od strane Rusije. Nesporno je da je Rusija i ranije održavala kontakte sa Hamasom, prvenstveno u kontekstu pružanja konzularne pomoći ruskim državljanima koji žive u Gazi. To je uključivalo posete iz Ramale, gde se nalazi ruska diplomatska misija za Palestinu, kao i održavanje rada kulturnog centra „Kalinka“, što bi bilo nemoguće ostvariti bez određenog nivoa saradnje sa Hamasom. Zahvaljujući komunikaciji i sastajanju sa rukovodstvom Hamasa nekoliko dana nakon napada, Rusija je uspela da dogovori evakuaciju ruskih građana iz pojasa Gaze i oslobodi svoje državljane zarobljene od strane islamističke grupe.²⁹ Takođe, značajno je da se Rusija nije povukla iz dugogodišnje uloge potencijalnog posrednika među palestinskim frakcijama, insistirajući na uključivanju Palestinske oslobodilačke organizacije u pregovore, ne bi li „reanimirala“ Bliskoistočni kvartet i osigurala svoju ulogu u daljim pregovorima sa Izraelom.³⁰ Međutim, dok palestinski politički akteri vide Rusiju kao poželjnu protivtežu SAD, izraelske vlasti ostaju nezadovoljne ruskim kontaktima sa Hamasom i postepeno se distanciraju.

²⁸ Abrahamovi sporazumi potpisani su u Beloj kući 2020. godine između Izraela, s jedne strane, i Ujedinjenih Arapskih Emirata, Bahreina, Maroka i Sudana, s druge strane.

²⁹ “Hamas thanks Putin for his support as it releases Russian hostages”, *The Telegraph*, November 26, 2023, <https://archive.ph/20231126221337/>; <https://www.telegraph.co.uk/world-news/2023/11/26/hamas-thanks-putin-for-support-releases-russian-hostage/>, 13/11/2024.

³⁰ *Press release on Foreign Minister Sergey Lavrov’s telephone conversation with Minister of Civil Affairs of the State of Palestine, Secretary of the PLO Executive Committee and member of the Fatah Central Committee Hussein Al-Sheikh*, The Ministry of the Foreign Affairs of the Russian Federation, <https://www.mid.ru/en/maps/ps/1913827/>, 13/11/2024, “Рассказываем об истории отношений России с ХАМАС – главным врагом Израиля в эти дни”, *Meduza*, <https://meduza.io/feature/2021/05/21/rasskazyvaem-ob-istorii-otnosheniy-rossii-s-hamas-glavnym-vragom-izrailya-v-poslednie-nedeli>, 13/11/2024.

Treći izazov u ovom kontekstu odnosi se na čvršće izraelsko vezivanje za Sjedinjene Američke Države, posebno kroz duboku finansijsku i vojnu zavisnost. Ovaj odnos ogleda se u kontinuiranoj vojnoj pomoći koju SAD pruža Izraelu, a koja za period od 7. oktobra 2023. godine do 30. septembra 2024. godine iznosi 17,9 milijardi dolara.³¹ Ova cifra uključuje i troškove za obnavljanje zaliha oružja koje je poslato Izraelu, ali ne obuhvata druge ekonomske troškove ili buduće finansijske obaveze. Samo u prvih nekoliko dana od napada Hamasa, administracija Džozefa Bajdena (*Joseph Biden*) hitno je odobrila prodaju naoružanja u vrednosti preko 250 miliona dolara bez odobrenja Kongresa.³²

Naposletku, ali nimalo manje važan, četvrti izazov predstavlja nova dimenzija u rusko-iranskim odnosima koji su održavani na bliskom nivou, ali je u poslednjem periodu došlo do znatno usklađenijeg spoljnopolitičkog kursa. Tokom sastanka predsednika Islamske republike Iran Ebrahima Raisija (*Ebrahim Raisi*) i predsednika Ruske Federacije Vladimira Putina, u decembru 2023. godine u Moskvi, lideri dve države naglasili su zajedničku retoriku, pripisujući regionalnu nestabilnost zapadnom unilateralizmu.³³ Takođe, primetna je promena stava Moskve prema iranskom nuklearnom programu, s obzirom na raniju opreznost prema iranskim nuklearnim ambicijama, čemu je u velikoj meri doprinela njihova vojna saradnja i isporuka balističkih raketa i dronova Rusiji od početka rata u Ukrajini. Dodatno, i pojedini članovi Likuda, partije Netanjahua, otvoreno su optuživali Moskvu za pristrasnost u korist Irana i Hamasa. Ovakve optužbe reflektuju atmosferu zabrinutosti unutar izraelske političke elite koja se može odraziti na buduće odluke u vezi sa odnosima sa Rusijom. Štaviše, ovakva retorika oslikava širi problem u kojem se bilateralni odnosi sve više udaljavaju od kompromisnih rešenja ka konfliktnoj dinamici. S druge strane, mogućnost iransko-izraelskog sukoba nesumnjivo nosi potencijal da preoblikuje odnose snaga na Bliskom istoku. U tom kontekstu, neophodno je razmotriti i potencijalne implikacije koje bi razvoj rata u Gazi imao na odluku Netanjahua da intenzivira neprijateljstvo prema Iranu, uprkos opasnosti od eskalacije u širi regionalni konflikt.

Uzimajući u obzir težinu navedenih izazova, normativni i strukturalni napori Rusije i Izraela u njihovom prevazilaženju i balansiranju

³¹ *United States Spending on Israel's Military Operations and Related U.S. Operations in the Region, October 7, 2023 – September 30, 2024*, Watson Institute for International & Public Affairs, https://watson.brown.edu/costsofwar/files/cow/imce/papers/2023/2024/Costs%20of%20War_US%20Support%20Since%20Oct%207%20FINAL%20v2.pdf, 13/11/2024.

³² *U.S. Aid to Israel in Four Charts*, Council on Foreign Relations, <https://www.cfr.org/article/us-aid-israel-four-charts> 17/11/2024.

³³ *Russian-Iranian talks*, President of Russia, December 7, 2023, <http://en.kremlin.ru/catalog/persons/680/events/72929>, 17/11/2024.

prijateljstva su sve ograničenijeg obima. Razmatrajući normativne načine održavanja odnosa, može se doneti zaključak da je primetan pad učestalosti poseta državnih zvaničnika između Rusije i Izraela. Razgovori između Vladimira Putina i Benjamina Netanjahua značajno su opali sa 49 telefonskih razgovora u periodu od 2015. godine do 2021. godine na svega dva telefonska razgovora od otpočinjanja rata u Gazi, dok direktnih poseta u istom periodu nije ni bilo. Tokom tih razgovora nisu se razmatrala potencijalna rešenja za sukob, već su se strane fokusirale na usmeravanje zajedničkog interesa, poput evakuacije ruskih državljana i razmene zarobljenika. Takođe, pojavljuje se povremeno pozivanje na zajedničku istoriju, tragične događaje iz prošlosti i borbu protiv nacizma, gde se povlače paralele između rata u Gazi i rata u Ukrajini. Iako ove tvrdnje nisu široko prihvaćene u izraelskom društvu, one pokazuju kako Rusija koristi narativ o borbi protiv imperijalizma i terorizma kako bi opravdala svoju poziciju na Bliskom istoku. Zajednička borba protiv terorizma, kao što je to bilo nakon incidenta u Dagestanu i napada na izraelske izbeglice u junu 2024. godine, dodatno osnažuje ovu poziciju. Ipak, zvaničan stav prema ratu u Gazi ostaje neutralan, iako realna slika sugerise na sve izraženije naginjanje ka Hamasu, odnosno još relevantnije ka Iranu.

Sa druge strane, vid strukturalnog balansiranja primetan je u ograničenim i pasivnim aktivnostima Rusije u odgovoru na zločine u Gazi. Rusija je proračunato pokretala nekoliko inicijativa u okviru Ujedinjenih nacija, pozivajući na prekid vatre i smanjenje tenzija, uzimajući u obzir već dugogodišnju unutrašnju paralizu ove međunarodne institucije. Iako su Rusija i Izrael u prošlosti uspevale da održe prijateljske odnose, uprkos suprotstavljenim interesima, zahvaljujući normativnom i strukturalnom balansiranju poslednji razvoj događaja ukazuje na sve veće distanciranje i promenu u njihovom međusobnom odnosu.

Zaključak

Rat u Gazi, kao jedan od najrazornijih sukoba u 21. veku, sa više od 43.000 palestinskih žrtava od njegovog izbijanja do novembra 2024. godine, od kojih su mnoge žene i deca, predstavlja značajnu varijablu u dinamici rusko-izraelskih odnosa.³⁴ Ovaj sukob, osim što je doveo do humanitarne krize i mobilizacije međunarodne zajednice, testirao je granice balansirano prijateljstva između Rusije i Izraela, preusmeravajući njihovu dinamiku prema sve izraženijem balansiranom neprijateljstvu. Rusija, iako nastoji da očuva formalne diplomatske odnose sa Izraelom, pokazuje blago naginjanje ka palestinskoj strani, što se ogleda u njoj

³⁴ Palestinian Central Bureau of Statistics https://www.pcbs.gov.ps/site/lang_en/1405/Default.aspx, 20/11/2024.

podrški Hamasu, jačanju odnosa sa Iranom i širim ambicijama ka stvaranju multipolarnog svetskog poretka. S druge strane, Izrael, suočavajući se sa stalno prisutnom opasnošću od eskaliranja sukoba sa Hezbolahom i mogućeg direktnijeg uplitanja Irana, ostavlja odnose sa Rusijom u drugom planu, zasenjene širim geopolitičkim kalkulacijama.

Postavlja se nekoliko pitanja u vezi sa budućim tokom sukoba i regionalnom dinamikom. Prvo – da li će dalja degradacija odnosa između Rusije i Izraela, u kombinaciji sa redefinisanim regionalnim savezništvima, dodatno uticati na intenziviranje sukoba, potencijalno širenje rata na region i uključivanje drugih ključnih aktera poput Irana, Hezbolaha ili drugih regionalnih sila?

Drugo – postavlja se pitanje u kojoj meri će akteri poput SAD, Rusije i Evropske unije prepoznati potrebu za proaktivnijim pristupom u rešavanju ovog sukoba i da li će, zajedničkim naporima ili odvojenim inicijativama, dovesti do pronalaženja održivog rešenja koje bi zaustavilo humanitarnu katastrofu i smanjilo dalji broj žrtava?

Treće – pitanje američke spoljne politike, posebno u svetlu povratka Donalda Trampa u Belu kuću, povećava nesigurnost u kontekstu dalje bliskoistočne dinamike. Politika Donalda Trampa prema Iranu i njegova podrška izraelskim vojnim operacijama može ubrzati eskalaciju i dodatno polarizovati međunarodne aktere.

Konačno, posebno je važno pitanje da li će Rusija uspeti da revitalizuje ideju oživljavanja rada Bliskoistočnog kvarteta, što bi moglo predstavljati platformu za obnovu dijaloga i saradnje između ključnih međunarodnih aktera. Njegova realizacija zavisice ne samo od volje regionalnih aktera, već i od globalnih odnosa, uključujući odnos SAD i Rusije, koji trenutno deluje daleko od mogućnosti saradnje na rešavanju ovog pitanja.

Bibliografija

Bailey, Megan, "A Strategic Alliance: An Exploration of Israeli Russian Relations", *Independent Study Project Collection* 1985, 2014, 26.

Berenskoetter, Felix & van Hoef, Yuri, "Friendship and foreign policy", *Oxford Research Encyclopedia of Politics*, Vol. 1, 2017, 7.

Comment by Foreign Ministry Spokeswoman Maria Zakharova on the sharp escalation of the Palestinian-Israeli conflict, The Ministry of the Foreign Affairs of the Russian Federation, https://mid.ru/en/foreign_policy/news/1907962/, 10/11/2024.

Fact Sheet: Memorandum of Understanding Reached with Israel, The White House, Office of the Press Secretary, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/09/14/fact-sheet-memorandum-understanding-reached-israel>, 7/11/2024.

- Freedman, Robert O., "Russia and Israel under Yeltsin", *Israel Studies*, Vol. 3, No. 1, 1998, 140–169.
- Hanauer, Larry, "Israel's Interests and Options in Syria", *RAND Corporation*, 2016, 5.
- " Hamas thanks Putin for his support as it releases Russian hostages", *The Telegraph*, November 26, 2023, <https://archive.ph/20231126221337/https://www.telegraph.co.uk/world-news/2023/11/26/hamas-thanks-putin-for-support-releases-russian-hostage/>, 13/11/2024.
- Israel and Russia Sign Space Cooperation Agreement*, Prime Minister's Office, <https://www.gov.il/en/pages/spokeheskem270311>, 23/10/2024.
- Katz, Mark N., "Putin's pro-Israel policy", *Middle East Quarterly*, Vol. 12, No. 1, 2005, <https://www.meforum.org/middle-east-quarterly/putins-pro-israel-policy>, 23/10/2024.
- Kertcher, Chen & Course, Dima, "The Practice of Friendship Balancing: Russia-Israel Relations, 2015 to 2021", *Middle East Policy*, Wiley Periodicals LLC, Vol. 31, No. 2, 2024, 67–82.
- Lewin-Epstein, Noah & Cohen, Yinon, "Ethnic origin and identity in the Jewish population of Israel", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 45, No. 11, 2018, 2118–2137.
- Litsas, Spyridon N., "Russian Foreign Policy in the Middle East under Putin: Can Bears Walk in the Desert?" in: Yannis A. Stivachtis (ed.), *Conflict and Diplomacy in the Middle East*, Bristol, E-International Relations Publishing, 2018, 64–77.
- Maryasis, Dmitry, "Participation of Russian Energy Companies in the Development of Israel's Natural Gas Discoveries", in: Yannis A. Stivachtis (ed.), *Conflict and Diplomacy in the Middle East*, Bristol, E-International Relations Publishing, 2018, 93–102.
- Naumkin, Vitaly, "Common Interests and Differences in the Changing Middle East", in: *Russia and Israel in the Changing Middle East*, Zvi Magen & Vitaly Naumkin (eds.), Institute for National Security Studies, Tel Aviv, 2013, 23–25.
- Palestinian Central Bureau of Statistics*, https://www.pcbs.gov.ps/site/lang__en/1405/Default.aspx, 20/11/2024.
- Press release on Foreign Minister Sergey Lavrov's telephone conversation with Minister of Civil Affairs of the State of Palestine, Secretary of the PLO Executive Committee and member of the Fatah Central Committee Hussein Al-Sheikh, The Ministry of the Foreign Affairs of the Russian Federation, <https://www.mid.ru/en/maps/ps/1913827/>, 13/11/2024.
- Remennick, Larissa, *Russian Jews on Three Continents: Identity, Integration and Conflict*, Routledge, New York, 2018, 13–52.

- “Resolution 181 (1947)”, General Assembly of the United Nations, 29 November 1947.
- Russian-Iranian talks, President of Russia*, December 7, 2023, <http://en.kremlin.ru/catalog/persons/680/events/72929>, 17/11/2024.
- Secretary Antony J. Blinken and Israeli Prime Minister Benjamin Netanyahu After Their Meeting*, U.S. Department of State, <https://www.state.gov/secretary-antony-j-blinken-and-israeli-prime-minister-benjamin-netanyahu-after-their-meeting-2/>, 10/11/2024.
- Secretary Blinken’s Travel to Israel and Jordan*, U.S. Embassy in Israel, <https://il.usembassy.gov/secretary-blinkens-travel-to-israel-and-jordan/>, 10/11/2024.
- Security Council rejects Russian resolution on Gaza, United Nations*, <https://news.un.org/en/story/2023/10/1142427>, 10/11/2024.
- United States Spending on Israel’s Military Operations and Related U.S. Operations in the Region October 7, 2023 – September 30, 2024*, Watson Institute for International & Public Affairs, https://watson.brown.edu/costsofwar/files/cow/imce/papers/2023/2024/Costs%20of%20War_US%20Support%20Since%20Oct%207%20FINAL%20v2.pdf, 10/11/2024.
- United States-Israel Enhanced Security Cooperation Act of 2012*, Congress, <https://www.congress.gov/112/statute/STATUTE-126/STATUTE-126-Pg1146.pdf>, 10/11/2024.
- U.S. Aid to Israel in Four Charts*, Council on Foreign Relations, <https://www.cfr.org/article/us-aid-israel-four-charts>, 17/11/2024.
- U.S. Relations With Israel*, U.S. Department of State, <https://www.state.gov/u-s-relations-with-israel/>, 7/11/2024.
- Wolfers, Arnold, *Discord and Collaboration: Essays on International Politics*, The Johns Hopkins Press, Baltimore, 1962, 25–35.
- “Рассказываем об истории отношений России с ХАМАС – главным врагом Израиля в эти дни”, *Meduza*, <https://meduza.io/feature/2021/05/21/rasskazyvaem-ob-istorii-otnosheniy-rossii-s-hamas-glavnym-vragom-izrailya-v-poslednie-nedeli>, 13/11/2024.